

Književna poročila

njegovi prejšnji spisi se zdijo le nekaka priprava k temu glavnemu delu, s katerim je na mah stopil med prve strokovnjake za južnoslovanske stvari. Njegovo delo bo mnogo pripomoglo, da se v srednji Evropi razčistijo pojmi o mladi državi Srbov, Hrvatov in Slovencev, pokazalo jo bo svetu v njeni pravi, naravni luči ter tako pospešilo tisto spoznavanje in zbliževanje med narodi, ki edino vodi iz strašnih vic svetovne katastrofe k lepšim dnevom mirnega, bratskega kulturnega razvoja in zdravega gospodarskega tekmovanja. Zato želimo knjigi kar največje razširjenje, njenemu pisatelju pa ono notranje zadoščenje nad dovršenim delom, ki ga bo izpodbujalo k pojasnjevanju in reševanju novih problemov v njemu tako domačem področju. Borba južnih Slovanov za zedinjenje še ni končana; na vzhodu živi še nekaj nezdruženih milijonov.

Andrej Budal.

Ivo Šorli: Zadnji val. Roman. V Ljubljani 1924. Založila Tiskovna zadruga.

S pravim mladeniškim entuzijazmom kot svoji ljubici je Šorli posvetil svoj roman, pisan v obliki dnevnika «Tebi, prelestna Rogaška Slatina moja, in Tvojim tratam, šumam in goricam, za vse, kar ste mi dale in postale.» — V ta raj slovenske domovine pošlje torej pisatelj svojega junaka, «ki ima že 58 let,» kakor sam prizna, da preživi v miru stara leta. Kar se mu pripeti lepo čudo: Mlada gospodična se zaljubi vanj in zbog njega odbija dva mlada snubca, advokat je eden, veleposestnik je drugi. Slednjič se iz užaljenega ženskega ponosa, ker jo stari diplomat zavrača in snubi za svojega mladega prijatelja, advokata, odloči za nemškutarskega veleposestnika. — Snov je torej zelo problematična, ako hudobni kritik ne vzame vsega kot nedolžno renomiranje nekoliko vase zaljubljenega, sicer pa simpatičnega gospoda, ki je v svojih spominih zelo gostobeseden, včasih tudi malenkosten, kar pa mora kritik zopet spregledati: Mož je star in zato je njegova gostobesednost logično utemeljena. Da starček, čeprav še nima rešpektov pred zibko, okleva in se otepa zanesenega deklička, je popolnoma v redu in verjetno, ker je pisatelj to psihološki dobro utemeljil v značaju junakovem, a bolj dvomljivo je, da se mlada, lepa Stana ogreva za starino, ko se ji ponuja mladina. Ako ji pisatelj položi na jezik besede: «Kaj me brigajo vaša leta! Jaz vas vidim, kakršni ste. — In mladih moških že zato ne maram, ker so mladi,» je to samo njena hipna zabloda in kaprica. Modra je, da ni več naravna, izobražena je, da ni več mlada. Njen značaj je zarisan, pretiran, in junakinja postane nemogoča. To me je motilo pri čitanju tega Šorlijevega romana, ki je drugače lepo, resno delo, ne pregloboko, a življenski umerjeno, prijetno kramljanje, mestoma nekoliko raztegnjeno, a vključno temu ljubeznivo, zabavno branje. Opisi Rogaške Slatine so zelo poetični, mehko občutje je razlito nad vsem, solnčen optimizem in tiha resignacija diha iz dela, ki je vzeto z višje, filozofske perspektive zrelega moža. — To je seveda moje čisto subjektivno mnenje, zakaj «ex cathedra», navdihnjeni od svetega duha, nezmotljivo govore samo papeži in — oslovski čeljustniki.

C. Golar.

Milica Janković, Plava gospodja. Roman. Str. 173. Srpska književna zadruga, kolo 27., broj 178. Beograd 1924.

Prvi del, vnositi slavošpev morju, se vrši pred vojno v kopališču, določenem samo po vetru maestralu. Mlada krasotica Zora, žena neljubljenemu postarnemu Nikoliću, povabi k sebi iz Beograda dijakinjo Olgo, ki privede s seboj brata slikarja, došlega iz Pariza. Ker je Zorina domišljija presičena z dogodki iz romanov, ker je umetnik po njenem mišljenju višji človek, ker ona nima nobene dolžnosti, temveč v brezposlici želi postati junakinja, si «plava gospodja» po desetletni zakonski zvestobi splete romanček z obraznikom Miškom. Drugi del obsega bolezen in obup ostavljene verolomnice, ki pa jo njen mož tolikanj

Kronika

obožuje, da jo ponudi za družico mlajšemu tekmeču, hoteč jo rešiti blaznosti in smrti. Slikar, še dijak, odpotuje na Francosko ter prekine vse zveze z domačimi kakor tudi z Nikoličevimi. Tretji del se dogaja šest let pozneje, že po svetovnem požaru, ter obravnava životarjenje nesrečnih Nikoličevih in svideenje pustolovskega slikarja z dozorelo Olgo.

Umotvor, ubožen z dejanji, spada med dušeslovne čuvstvene spise, kakršni so *Princesse de Clèves* ali *Manon Lescaut*. Skoro vse osebe mnogo zardevajo in prebledevajo, celo brezobzirni materialist (prav za prav prirodni človek) Miško se slednjič nekoliko približa njih nežnemu pojmovanju sveta: «Sreča človekova zavisi od osećanja, a čovek nije gospodar osećanja.» Pisateljica razpreda plemenite nazore o življenju, pred vsem se je lotila vprašanja svobodne ljubezni, katero odklanja, dokler se ljudje sami niso otresli raznih predsodkov. «Ja bih rekla da nema ni slobodne ljubavi, nego samo velike i male. Velike su retke kako veliki talenti i veliki karakteri.» Moški in ženska ne iščeta v ljubezni prostosti, ampak srečo. Za srečo se žrtvuje prostost. Predrugачiti je treba osnovo današnje družbe, postaviti jo na človečansko ljubezen, iskati dušo v človeku, ne pa ceniti v njem darovitost, izobrazbo, lepoto, duhovitost. Nasproti ženam brez otrok povečuje Jankovičeva materinstvo, češ, žena brez dece je domala isto kakor ljubavnica. Dasi so značaji dosledno očrtani, bo nemara preobilno orisništvo oplašilo poprečnega čitalca, ki nima zmisla za tenkoumno razglabljanje in analiziranje.

I. Š.

KRONIKA

Parademarsch.¹ V ljubljanskem kinu se je nedavno z veliko privlačnostjo predvajal film «New York». Stvar je bila dokaj zanimiva in kot film dobra. A vendar je to Amerika samo od svoje lepe strani, v kolikor jo recimo reprezentira sprednja, solnčna stran orjaškega kipa Svobode v njujorškem pristanišču. Dama, ki se je pred kratkim vrnila s študijskega potovanja v Ameriki, mi je na moje vprašanje o njenih ameriških vtisih kratko in pač precizno odgovorila, da je v ameriškem življenju veliko solnca, pa tudi — veliko sence. In primeren pendant, to je slika, mučno učinkujoča slika tiste Amerike, ki jo, dejal bi, simbolizira dolga tenjasta vlečka na osojni strani Svobode, je — «študija o ameriškem vzgojstvu», ki jo je znani pisatelj Upton Sinclair (roj. 1878 v Baltimore) objavil v svoji knjigi, v nemškem prevodu naslovljeni «Parademarsch».

Ko mi je pred nekaj meseci prišel (citirani) naslov te knjige pred oči, si nisem mogel povsem misliti, kaj bi se utegnilo kot vsebina skrivati za tem naslovom, čeprav je, in sicer pravilno, kakor sem se pozneje uveril, prva asociacija bila — Exkaiser Wilhelm. In vendar je naslov Sinclairjeve knjige v organski zvezi z njeno vsebino, ki v mejah danega miljeja prikazuje motiv, čigar variacijo tolikokrat srečavamo na malo in na veliko, motiv da — *Graecia capta ferum victorem cepit*. Tudi na malo! Graški zdravnik, ki je bil Slovenec, pa je — imel nemško ženo in — deco, mi je svoje dni potožil, kako je dal sinka čez počitnice v svoj rojstni kraj, slovenski trg na spodnjem Štajerskem, da bi se dečko naučil slovenskega jezika. In pomislite, je dejal, kaj je bil efekt: fantovi soigralci Slovenci so se od njega naučili nemščine, a moj se je vrnil kakor je odšel —

¹ Upton Sinclair, *Der Parademarsch. Eine Studie über amerikanische Erziehung. Uebertragung aus dem Amerikanischen von Hermynia zur Mühlen*. 1924.